

Pärnu pakub esinduslikku läbilõiget viimase kolmesaja aasta puitarhitektuurist.

Septembrist 2009 kuni maini 2011 Tallinna Tehnikaülikooli ehitusteaduskonnas läbi viidud uuringus „**Eesti eluasemefondi puitkorterelamute ehitustehniline seisukord ning prognoositav eluiga**” selgitatakse valdava osa Pärnu varasema hoonestuse ilmet Põhjasõja (1700–1721) järgse perioodi **keeluga** mujale peale Peterburi linna **kivist elamuid püstitada**.

Nii ehitati kuni 1749. aastani puidust ka jõukamate linnakodanike esinduslikud elamud linnakindlustustest sissepoole jäävatel aladel. Samast perioodist pärinevad ka Pärnu vanimad majad väljaspool linnamüüri.

Morskoje ehitati venelaste jaoks

18. sajandil tekkis Pärnu mereäärsele karjamaale uus eeslinn, ametliku nimega Morskoje, mida rahvasuus slobodaaks kutsuti. Valitsus soodustas sõjaväelaste perekondade ja errulastud sõjaväelaste siia asumist, et edendada pisutki venekeelsete linnaelanike arvu kasvu. Praeguse Aisa, Karuselli, Auli ja Kajaka tänavate kandis kujunes välja väikeste puust elamutega tihedasti asustatud piirkond.

Varasema eeslinnahoonestuse kohta on **vähe andmeid**, kuid analoogiate põhjal võib oletada, et tegemist oli küllalt **arhailist tüüpi lihtsate palkehitistega**, mis siiski erinevalt talurahvaelamutest olid varustatud (mantel)**korstna ja klaasitud akendega**.

Pilt muutus linlikumaks alles 19. sajandil, kui **hooned said laudvoodri** ja seni rooga kaetud katused asendati esialgu laudadest, hiljem laastu- ja sindlikatustega. Puitkatuste kõrval kogusid populaarsust ka **põletatud katusekivid**.

Veel enne I maailmasõda kerkisid piirkonda ka üksikud kahekorruselised korterelamud, mis jäid siiski suhteliselt marginaalseks ja piirkonna üldilme jäi 1 kuni 1,5-korruseliseks. Ala hoonestati suhteliselt tihedalt juba enne I maailmasõda ja nii jäid Eesti Vabariigi ajal

püstitatud hooned seal pigem üksikuteks eranditeks.

Siiski on piirkonnas ka kvartaleid 1930. aastate teisel poolel Pärnus populaarseks muutunud „kikkis“ katusega elamutest.

Samuti leiab siit hästi säilinud näited nõukogude perioodi puithoonestusest – väikesed stalinistlikud korterelamud sulanduvad oma traditsiooniliste rõhtlaudadest fassaadidega suhteliselt valutult väljakujunenud miljösse.

Rannakaitsepatareist sai supelasutus

Kui Pärnu aastal 1834 kindluslinnade nimekirjast kustutati, sai võimalikuks **linna areng väljapoole kindlustuste vööndit**. Endistele militaarobjektidele anti äriline sisu ja juba 1830. aastatel alustas ühe mereäärse rannakaitsepatarei asukohas tegutsemist kõrts. Selleni viis pikk sirge ilmselt militaarvajaduste tarbeks ehitatud tee, mida praegu tuntakse Supeluse tänavana.

1837. aastal esitati Pärnu magistraadile avaldus kõrtsi ümberehitamiseks supelasutuseks. Seda aastat loetakse **Pärnu kuurordi alguseks**.

Vanim selle rannapiirkonna terviklikult säilinud hoonetekogum on nn Kartoffelplatzi ümbrus (praegu Rooski tänava pikendus Supeluse ja Aia tänava vahel), kus on mitmed 18. sajandi keskpaika dateeritavad hooned.

1930. aastatel hoonestati Papli ja Kaarli tänava vaheline ala, **kerkis arvukalt suurejoonelisi villasid** (Tammsaare 1A, Supeluse 26 jne), mis kohati asendasid varasema hoonestuse. Rohkete puitpitside ja elavalt liigendatud katusemaastikuga villad olid piirkonna peamised miljöökujundajad, kuid kahjuks on aeg nende vastu halastamatu olnud.

Kas seal tänavat oligi?

Kuni 20. sajandi alguseni arenes linn peamiselt Riia suunal, alles pärast esimese silla valmimist (1904) elavnes äri- ja elutegevus ka

jõe paremkaldal. 1867. aastal jagati Ülejõe kalameesteküla maad 73 rendikrundiks, millest 38 läksid küll põlisperedele, 35 aga enampakkumisele.

Põlispered asustati enamikus ümber praeguse Mihkli tänava ümbrusse. Sellest hakkaski kujunema Ülejõe eeslinn. Piirkonna peateljena toimis kaua Tallinna postmaantee (praegune Jannseni tänav). Alles pärast esimese silla valmimist üle Pärnu jõe 1904. aastal kandus liiklus üle Jänesselja maanteele (praegune Tallinna mnt).

Asustus kujuneski välja eelkõige piki neid kahte maanteed. Siiani on piirkonnas arvukalt miniatuursete elamutega idüllilist äärelinna meeleolu pakkuvaid tänavaid, kus väikeste elamute vahelt aeg-ajalt kadakasakslikult edevad (nt Lubja 35) või ootamatult väljapeetud hooned (nt Uus-Sauga 4) esile kerkivad.

Ka Rääma piirkonnas hoonestati enne I maailmasõda põhiliselt Tallinna maantee äärsed ja jõelähedased alad. Reaalne ehitustegevus Rääma ojast kaugemale ei ulatanud, v.a jõeäärne ala, kuhu rajati osa praegusest Rääma (tollal Ravassaare) tänavast.

20. sajandi alguse Räämat on pikemalt kirjeldanud Elss Järvi oma **mälestusteraamatus**: „Räämal elasid töölised, kes endale liivaluidete vahele väikesed majauberikud olid soetanud. Enamasti kaks tuba ja köök, loomalaut kõrval. Peeti lehma, lammast ja siga. Ei seal kasvanud muud kui orasrohi ja nõgesed. Ei saanud aru, kus oli tänav ja kas tänavat üldse oligi.”

Aktiivsem ehitustegevus läks lahti pärast I maailmasõda, kui Rääma vald liideti Pärnu linnaga (1921) ja piirkonda hakati rajama väikeelamuid. Ka edaspidi jäi piirkond valdavalt töölislinnaosaks.

Pärnu linna eripäraks Eesti puitelamute kontekstis on ühelt poolt nende massilisus, aga ka ajaline ja tüpoloogiline mitmekesisus, lisaks selgelt vaatamisväärsuse potentsiaali omav võimalus sõita läbi linna, mille **tänavad on kümnete kilomeetrite kaupa palistatud** just nimelt **puidust korterelamutega**.